

COVID-19: posledice za zaposlenost in delovno življenje

Uvod

Eurofound je marca 2020 vzpostavil podatkovno zbirko COVID-19 EU PolicyWatch, da bi oblikovalcem politik zagotavljal informacije o ukrepih, sprejetih za blaženje posledic pandemije koronavirusne bolezni 2019 (covid-19) za trg dela in širšo družbo. Obenem je izvedel spletno anketo z naslovom Življenje, delo in covid-19 ter nadaljeval dejavnosti za spremljanje trendov na trgu dela in njegovega prestrukturiranja, da bi zajel posledice pandemije.

Ozadje politike

Vpliv pandemije na gospodarstvo, trg dela in družbo je brez primere. Na ravni EU so državam članicam pri blaženju posledic pandemije v pomoč finančni in drugi podporni ukrepi, vključno z instrumentom za začasno podporo za ublažitev tveganj za brezposelnost v izrednih razmerah (SURE) ter mehanizmom za okrevanje in odpornost.

Tudi države članice same izvajajo vrsto ukrepov politike, s katerimi zmanjšujejo posledice pandemije. To poročilo je nadaljevanje prejšnjega poročila Eurofounda z naslovom *COVID-19: Policy responses across Europe* (COVID-19: odzivi politike po Evropi), prinaša pa najnovejši vpogled v vrste politik, sprejetih na nacionalni ravni.

Ključne ugotovitve

Vpliv na trg dela

- V drugem četrletju leta 2020 je bilo zaposlenih 5,7 milijona ljudi manj kot v zadnjem četrletju leta 2019, stopnja brezposelnosti v EU-27 pa se je v istem obdobju povečala s 6,6 % na 6,7 %. Vendar je za jasnejšo predstavo o vplivu pandemije covid-19 na trg dela treba upoštevati trende delovnih ur, opravljenih na teden, in delež ljudi, ki so bili zaposleni, a niso delali. Med drugim četrletjem leta 2019 in drugim četrletjem leta 2020 se je zaposlenost v EU zmanjšala za 2,4 %, povprečno število delovnih ur, ki so jih na teden opravili tisti, ki so hodili na delo, se je zmanjšalo za skoraj eno uro, delež delavcev, ki so bili zaposleni, a

niso delali, pa se je skoraj podvojil in je ob koncu obdobja znašal 17 %. Med državami članicami so znatne razlike.

- Med prvim in drugim četrletjem leta 2020 je več delavcev prešlo iz zaposlenosti v neaktivnost kot iz zaposlenosti v brezposelnost, zaradi upadanja števila prostih delovnih mest pa veliko ljudi ni iskalo dela.
- Poleg tega se je bistveno zmanjšal delež pogodb za določen čas.
- Zmanjšanje stopnje zaposlenosti je najbolj vplivalo na mlade. Ti so bili nadpovprečno zastopani tudi med ljudmi na začasnem čakanju na delo, s skrajšanim delovnim časom pa so največkrat delali delavci v najproduktivnejših letih (25–54 let) in starejši moški delavci.
- Medtem ko je finančna in gospodarska kriza v letih 2008–2010 prizadela zlasti predelovalni in gradbeni sektor, v katerih prevladujejo moški, je pandemija covid-19 vplivala predvsem na nastanitveni sektor, sektor hrane in pijače, sektor potovanja in turizma ter kulturno-razvedrilni sektor, v katerih prevladujejo ženske. To se je nekoliko izravnilo z večjim povpraševanjem po delavcih v drugih sektorjih, v katerih prevladujejo ženske. Kriza v letih 2008–2010 je največje izgube povzročila v srednjem delu porazdelitve plač, kriza zaradi covid-19 pa je do drugega četrletja leta 2020 prizadela predvsem najslabše plačane delavce.
- Še en razlog za neenakomeren vpliv pandemije je izrazit prehod na delo na daljavo. Do julija 2020 je skoraj 50 % delovne sile v EU začelo v celoti ali delno delati od doma. Ker ta možnost ni na voljo vsem, se s tem pojavljajo nove vrzeli na trgu dela, saj bolj izobraženi ljudje in prebivalci mestnih območij zaradi možnosti dela na daljavo uživajo večje varstvo zaposlitve.

Odziv socialnih partnerjev

- Sodelovanje socialnih partnerjev je bilo na splošno bolj omejeno, kot bi bilo v običajnih razmerah. V nekaterih državah pa je to, da je bilo treba poiskati hitre rešitve za

skupne probleme, prispevalo k pozitivni socialnega dialoga.

Sheme skrajšanega delovnega časa in začasnega čakanja na delo

- V vseh državah članicah, od tega v osemnajstih s podporo instrumenta SURE, so se izvajali ukrepi skrajšanega delovnega časa ali podobni ukrepi, ki so bistveno prispevali k omejevanju rasti brezposelnosti.
- Delavci s pogodbami o občasnem delu, pa tudi agencijski delavci in v nekaterih primerih delavci, zaposleni za določen čas, niso imeli dostopa do teh shem.
- Četrtnina držav članic je dostop do shem skrajšanega delovnega časa omogočila le delodajalcem, ki so se jim prihodki zmanjšali za več kot 25 % in/ali ki so skrajšani delovni čas uvedli za več kot 30 % delovne sile. Nadomestilo, ki so ga prejeli delavci za ure, ko niso delali, je znašalo od 60 % do 100 % običajnega dohodka, pri čemer je bil dejansko prejet dohodek včasih bistveno nižji zaradi zgornje omejitve izplačil. Različno je bilo tudi obdobje dostopa do nadomestila, in sicer od 2 do 21 mesecev.
- Med prvim valom pandemije je te ukrepe vsaj enkrat izkoristilo približno 20 % delovne sile.
- Vsaj 13 držav je še 1 do 12 mesecev po obdobju upravičenosti do nadomestil za skrajšani delovni čas ponujalo zaščito pred odpuščanjem. Pet držav je zaščito pred odpuščanjem razširilo na celotno delovno silo delodajalca.
- Vključevanje v usposabljanje med časom, ko delavci zaradi skrajšanega delovnega časa ali začasnega brezposelnosti niso delali, je bilo redko, ker potrebe po usposabljanju niso bile načrtovane, ker so bili viri zaradi pandemije omejeni in ker primerno usposabljanje še vedno ni bilo na voljo.
- Poznavanje instrumenta SURE je bilo septembra 2020 še vedno slabo. Nekaj držav je izrazilo zaskrbljenost zaradi zamud pri pogajanjih o sklepih o financiranju, povezanih z upravičenostjo, vendar so države tudi priznale, da je razpoložljivost instrumenta SURE omogočala ponujanje novih ali podaljšanih ukrepov za delavce in samozaposlene.

Dohodkovna podpora za samozaposlene

- Pandemija je pomenila spodbudo za razširitev dohodkovne podpore na skupine, ki prej niso bile zaščitene, vendar zaščita, zagotovljena samozaposlenim, ni dosegla enake ravni kot pri delavcih.
- Merila za upravičenost so pomenila omejitve po sektorjih ali na nekatere skupine samozaposlenih ter zahteve po doseganju pragov zmanjšanja prihodkov.

- Glavni izzivi pri izvajanju so bili novost shem, hitrost njihove uvedbe, potreba po večji jasnosti glede upravičenosti in ozka grla pri obdelovanju vlog.

Odlogi v zvezi s hipotekarnimi krediti/najemninami in skladi za težke socialne razmere

- V večini držav članic so bili uvedeni ukrepi moratorijev v zvezi s hipotekarnimi krediti in odlogov plačila najemnine, da se je zagotovila kratkoročna stanovanjska varnost. Vendar je bil namen teh shem večinoma le odlog plačilnih obveznosti, kar sproža vprašanja glede dolgoročnejših učinkov.
- S pandemijo so se zaostrili obstoječi problemi sistemov socialne pomoči, vključno z omejenim dostopom, slabim ciljnim usmerjanjem in nezadostnimi ravnmi prejemkov. Vsaj 12 držav članic je zato prilagodilo svoje ukrepe socialne pomoči, da so povečale podporo, ponujeno ranljivim skupinam, vendar je bila ta podpora v primerjavi s podporo podjetjem in delavcem bistveno bolj omejena.

Smernice politike

- Razmisliti bi bilo treba o tem, da bi se za stalno vzpostavili sistemi skrajšanega delovnega časa ali podobni sistemi, ki bi jih bilo mogoče aktivirati v kriznih razmerah. Pri merilih za upravičenost do takih sistemov in trajanju dostopa do njih bi si bilo treba prizadevati za izogibanje mrtvi teži in drugim učinkom, ki preprečujejo strukturno prilagajanje gospodarstev in človeških virov.
- Vzpostaviti bi bilo treba načrtovanje za izredne razmere, da bi se omogočila dejavna vključenost socialnih partnerjev in drugih deležnikov, preprečili nepredvideno izključevanje iz upravičenosti in druge anomalije, prispevalo k pravičnosti ter zagotovila preglednost in sprejemanje.
- Stopnja nadomestitve dohodka, ki bi bila s shemami varstva zaposlitve zagotovljena vsem delavcem in samozaposlenim, mora biti ustrezno zasnovana, da bo preprečevala težke socialne razmere in s tem dodatne stroške za sisteme socialnega varstva, ki bi nastali, če ne bi bilo zadostne dohodkovne podpore.
- Institucije, ki upravljajo te sisteme, bi morale imeti dovolj osebja, da bi se preprečile zamude pri izplačilih pomoči.
- Potrebna je dodatna podpora politike, da bi lahko delavci čas, ko ne delajo, izkoristili za usposabljanje. Vlaganje v usposabljanje in ukrepe aktivne politike zaposlovanja je ključno za trajnostno okrevanje.

Dodatne informacije

Poročilo COVID-19: *Implications for employment and working life* (COVID-19: posledice za zaposlenost in delovno življenje) je na voljo na naslovu <http://eurofound.link/ef20050>.

Vodja raziskav: Tina Weber

information@eurofound.europa.eu